

КЪРТ ВОНЕГЪТ ЗАЩО ТЕ ЧЕТАТ ХЕСЕ

Превод от английски: Владимир Германов, 2000

chitanka.info

Ето оголения скелет на една история, която винаги ще е популярна сред младите, навсякъде. Един човек пътува много, често сам. Парите не са сериозен проблем. Той търси духовен покой, избягва брака и досадните работи. Той е по-интелигентен от родителите си и повечето от хората, с които се среща. Жените го харесват. Бедните хора също. И мъдрите старци. Експериментира със секса, намира, че е приятен, но не и страхотен. Попада на множество странно прекрасни намеци, че духовният покой наистина може да бъде намерен. Светът е прекрасен. Наоколо има магия.

В тази история има всичко друго, но не и нещо ново. Кретиен дьо Троая е имал успех с нея преди осемстотин години в „Пърсифал льо Галоа“. При него Пърсифал търси Свещения граал, чашата, от която е пил Христос на Тайната вечеря. Джек Керуак. Дж. Д. Селинджър и Сол Белоу, наред с останалите, също са били обект на възхищение, в по-нови времена, заради разказите си за странствания в търсене на нещо.

Съвременният човек, който обаче я разказва най-добре, е Херман Хесе. Умря преди осем години. Беше горе-долу на възрастта на баща ми. Беше германец, после швейцарец. Тези сред младите американци, които търсят нещо, го обичат дълбоко.

Неговият най-прост, най-невинен разказ за търсене и намиране е „Сидхартха“ (1922). Колко е популярно това произведение? От 1957 година досега в Америка са отпечатани близо един милион бройки. Четвърт от този тираж е продаден миналата година. Тази година се очаква да е още по-добре.

Хесе не се занимава с черен хумор. Светите скитници в произведенията на черния хумор откриват само боклуци, лъжи и идиотщини, където и да отидат. Често най-доброто, което намират, вместо Свещен граал, е някоя опаковка от дъвка или употребяван кондом. Със скитниците на Хесе не е така. Те винаги откриват нещо удовлетворително — святост, мъдрост, надежда. Ето някои от финалите на Хесе, насладете се:

Може би... ще се окажа поет, в края на краищата.
Това за мен ще означава също толкова, а може би и повече,
от това да съм селски съветник — или строител на каменни

бентове. И все пак никога няма да означава толкова, колкото паметта на всички тези любими хора, от слабицката Рози Гиртанер до горкия Бопи. („Петер Камензинд“, 1904)

Говинда се поклони ниско. По старото му лице се заетичаха неудържими сълзи. Облада го чувство за огромна любов, за най-смирено обожание. Поклони се ниско, до самата земя, пред мъжа, който седеше там неподвижно, чиято усмивка му напомняше за всичко, което някога бе обичал през живота си, за всичко, което някога е било ценно и свято в живота му. („Сидхарта“)

Разбрах всичко. Разбрах Пабло. Разбрах Моцарт и някъде зад себе си чувах злокобния му смях. Знаех, че всичките сто хиляди късчета от играта на живота са в джоба ми. Мигновеното осъзнаване на нейния смисъл бе накарало разсъдък ми да трепне и бях решен да започна играта отново... Един ден ще играя тази игра по-добре. Един ден мога да се науча да се смея. Пабло ме чакаше, Моцарт също.

(„Степният вълк“, 1927)

Превързването на раната беше болезнено. Всичко, което ми се бе случило оттогава, беше болезнено. Понякога обаче, когато намеря ключа и се спусна дълбоко в себе си, където образите на съдбата лежат задрямали в тъмното огледало, трябва само да се наведе над това тъмно огледало, за да видя собствения си лик, който сега напълно прилича на него, моя брат, моя учител. („Демиян“, 1925)

Прекрасно. Хесе е имал чувствителни, изцяло двуезични преводачи на английски, между другото — Майкъл Ролоф, Хилда

Роснер и Урсула Молинаро, сред останалите.

В такъв случай, едно от лесните обяснения за любовта на американските младежи към Хесе е това: той е ясен, пряк и добре преведен, предлага надежда и романтика, каквито младите не намират почти никъде в наши дни. Това е и толкова слънчево обяснение.

Могат обаче да се намерят и по-мрачни, по-дълбоки обяснения — и признак, че съществуват, е фактът, че най-важната за американските млади хора книга, според самите тях, е една изцяло германска, безнадеждно остаряла бъркотия, наречена „Степният вълк“.

Тези, които изучават прословутата пропаст между поколенията, могат да помислят за следното — двама от основните герои в „Степният вълк“ са Йохан Волфганг фон Гьоте (1749–1832) и Волфганг Амадеус Моцарт (1756–1791), които се появяват като призраци в сънища.

И ето един пример за остарял диалог, на който младите предпочитат да не се смеят. Самотният герой, Хари Халер, си е избрал момиче в танцовата зала и момичето му казва:

— Сега ще отидем да изчеткаме панталоните и обувките ти, а после ще танцуваш шимито с мен.

Той отговаря:

— Не мога да танцувам шими, нито валс, нито полка, нито нищо друго.

* * *

Самото заглавие „Степният вълк“ съдържа магия. Виждам самотен рибар от селце с една бензиностанция попаднал в голям университет, представям си го как обикаля книжарницата за първи път. Тръгва си с плик, в който е първата сериозна книга, която някога си е купувал — представете си само! „Степният вълк“.

Има прилични дрехи и достатъчно пари, но е потиснат и се притеснява от жените. Когато чете „Степният вълк“ в мрачната си стая, толкова далеч от дома и майка си, ще открие, че книгата е за един мъж на средна възраст, в мрачна стая, далече от дома и майка си. Този мъж има хубави дрехи и достатъчно пари, но е потиснат и се притеснява от жените.

Наскоро попитах един млад барабанист, изпаднал от Университета на Айова и почитател на „Степният вълк“, защо според него книгата се продава толкова добре. Съобщих му изумителен факт: издателство „Бантам Букс“ бе пуснало на пазара издание на „Степният вълк“ за долар и четвърт и само през септември миналата година беше продало 360000 бройки.

Барабанистът отговори, че младите хора от колежа експериментират с наркотици и че „Степният вълк“ е в хармония с преживяванията им.

— Мислех, че най-хубавото на преживяванията с наркотиците е фактът, че *всичко* е в хармония с тях... *всичко*, освен полицейския участък.

Барабанистът се съгласи с това.

Изказах предположението, че Америка гъмжи от хора, които изпитват сладко-горчива носталгия и че „Степният вълк“ е най-дълбоката книга за носталгията, писана някога.

Героите на „Степният вълк“ от време на време използват наркотици — малко лаудан (тинктура на опиума) или смръкване кокаин, за да прогонят тъгата. Един джазмузикант дава на героя жълта цигара, която предизвиква фантастични сънища. Наркотиците обаче никога не са предмет на обожание, нито пък предизвикват страх. Те са просто лекарства, които приятелите си дават един на друг. Никой не се пристрастява и никой не твърди, че дрогата е ключ към нещо важно.

Не съм доловил Хесе да се измъчва заради наркотиците и в другите си книги. Повече го безпокои алкохолът. Отново и отново, светите скитници обичат виното прекалено силно. Също така, те правят нещо в тази връзка. Вземат решение да стоят настрана от кръчмите, макар и да им липсва безкритичната компания, която намират там.

Политиката, прегърната от героя на „Степният вълк“, несъмнено съвпада с тази на американските младежи — той е против войната. Мрази производителите на оръжия и свръхпатриотите. Никакви нации, политически фигури или исторически събития не са подложени на анализ, хвалени или обвинявани. Няма дръзки планове, няма призови за действие, нищо, което да накара сърцето на един радикал да затупти по-бързо.

Хесе шокира и вълнува американските младежи, като ги повежда в една смахната обиколка из великолепен кошмар — по безкрайни коридори, през вестибюли с изпочупени огледала, костюмирани балове, празни салони, в които се показват гротескни театрални постановки и филми, стена, в която има хиляда врати и така нататък и така нататък. Един надпис се появява в една уличка, изчезва завинаги. Злокобни непознати подават на героя странни послания. И така нататък.

Една магическа театрална фантазия, в която Хари Халер участва, доказва, между другото, че Хесе би могъл да е един от най-безумно смешните хора на своето време. Може да е бил толкова изтерзан, докато е писал „Степният вълк“, че душата му да намери покой, само ако изригне в някаква комедия в стил Чарли Чаплин. Фантазията е за двама души, които се качват на едно дърво, край път. Имат пушка. Обявяват война на всички автомобили и стрелят по тях, когато минават долу. Аз се смях. В книгите на Херман Хесе няма много смях. Това е така, защото романтиката се получава само, ако героите приемат живота много сериозно.

„Степният вълк“ е трик на Хесе за включване на комедия — и трик, също така, за признаването на модерната технология и мразенето ѝ, общо взето. Повечето от историите му се случват в села и в провинции, нерядко преди Първата световна война. Никакви двигатели с вътрешно горене не нарушават тишината. Не звънят телефони. Никакви новини по радиото. Посланията се предават от куриери или чрез гласовете на реките и вятъра.

Никой в „Степният вълк“ няма телефон, макар че действието се развива в заможен град след войната, където хората танцуват шими на джазова музика. Героят няма радиоапарат в стаята си, въпреки страховитата си самота, макар че има радиоапарати, защото той мечтае да слуша радио заедно с Моцарт. От Мюнхен излъчват „Концерто гресо във фа мажор“, на Хендел. Героят казва за него, чудесно:

— Дяволският тенекиен тропет изплю, без много-много церемонии, смесица от бронхиална слуз и сдъвкана гума — този шум, за който собствениците на грамофони и радиоапарати са се договорили да наричат музика.

* * *

Казах, че Хесе бе на възрастта на баща ми. Баща ми не беше европейец, но бе получил част от образованието си в Страсбург — преди Първата световна война. Когато го опознах, докато Хесе е пишел „Степният вълк“, баща ми също ругаеше радиото и филмите, мечтаеше за Моцарт и Гьоте, ръцете го сърбяха да стреля по автомобилите.

Любопитното е, че Хесе, който е писал за поколението на баща ми, е чут много ясно и силно от поколението на дъщеря ми и синовете ми.

И казвам пак: това, на което откликват дъщерите и синовете ми в „Степният вълк“, е носталгията на автора. Не се подигравам на носталгията като глупава сантименталност, която човек скоро преодолява. Аз никога не я преодолях, не я преодоля баща ми, не я е преодолял и Хесе. Липсват ми майка и татко и винаги ще ми липсват — защото бяха толкова добри с мен. От време на време отново ми се иска да съм дете.

А кой съм аз, когато прекарвам нощта в мотел, край, примерно, Ири, Пенсилвания? Кой съм аз, когато крача из мотелската стая, когато откривам само боклуци по телевизията, когато търся в телефонния указател несъществуващи приятели и роднини в Ири? Кой съм аз, когато отида в барчето, за да намеря непретенциозна компания, когато си представям, че ще срещна дружелюбно настроена жена, а се ужасявам от типа жени, на които е вероятно да попадна там? Аз съм Степният вълк.

Мъжът, който нарича себе си Степният вълк, между другото, е един от последните герои в художествената литература, които са най-малко хищници. Той е глупак, и моралист и страхливец. Той е агне.

* * *

Родителите на Хесе, германци, когато е бил малък са се надявали да стане министър. На четиринайсет обаче той преживява остра религиозна криза. Бяга от семинарията, опитва да се самоубие. В „Под колелото“ (1906) — единствената книга на Хесе, която съм чел и която

има безнадеждно нещастен край — той показва себе си като поруган ученик, който се напива и удавя.

Издава първата си книга, „Петер Камензинд“, когато е на двайсет и седем. Била е много популярна в Германия. След това продължил да напредва в родната си земя, след което, през 1912 година, напуска Германия и така нататък. И така нататък. Докато бившите му сънародници умират и убиват в окопите, Карл Юнг прави психоанализа на Херман Хесе в една мирна многоезична страна. Там издава романтични романи и поезия, пътува до Далечния изток. Женен е три пъти.

През 1946 година, една година след смъртта на Хитлер, получава наградата „Гьоте“. Година след това получава Нобелова награда — не като германец, а като швейцарец. Той не е представител на една немска култура, която се възражда от пепелищата. Той е представител на една култура, която се е пръждосала от Германия малко преди да започне Холокостът.

Това е нещо, за което доста от младите американци също мислят — за пръждосване малко преди да започне холокостът. Желая им късмет. Техният проблем е това: следващият холокост ще направи тази планета необитаема, а Луната не е Швейцария. И Венера не е. И Марс не е. В цялата останала част на Слънчевата система няма какво да се диша. Степният вълк не само би страдал от носталгия на някоя друга планета. Би умрял.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.